

STĀSTS	Ceļinieks un zeltkalis
VALSTS	SPĀNIJA
VECUMS	6-12
MATERIĀLI	Krāsas Papīra izdrukas Mūzika Attēli un stāsta ilustrācijas
MĀCĪBU MĒRĶI	Palīdzēt bērniem: -izprast stāsta nozīmi, tajā paustās ētiskās vērtības; -analizēt galvenos varoņus/personāžus; -izprast galveno varoņu izturēšanos un rīcību.
METODES	Mutvārdu stāstījums Attēlu rādīšana stāsta lasīšanas laikā, lai veicinātu iztēli (vienlaikus klausoties mūziku) Stāsta analīze, pamatojoties uz jautājumiem Vispārīgo priekšstatu analīze Problēmu risināšana
AUTORI	Peleonēsas universitātes Sociālās un izglītības politikas departaments

Ceļinieks un zeltkalis

- Pavēstī man, - karalis Dabšelimis sacīja Bidpajam, - stāstu par cilvēku, kurš dāvā savu labvēlību necienīgiem radījumiem, un tomēr cer saņemt labu atlīdzinājumu.

-Ir taisnība, -saka filozofs, - ka gan ķēniņiem, gan visiem citiem par sava dāsnuma un labvēlības saņēmējiem būtu jāizvēlas tādas personas, kuru rīcība ļautu viņam cerēt uz šādiem cilvēkiem piemītošu pateicību, sirsnību un pieticīgām pretenzijām; neizšķiežot savu dāsnumu radniekiem un draugiem, kuri bieži vien nespēj paši par sevi sniegt labākus argumentus, kā vien tos, ko tiem piešķir viņu īpašais stāvoklis. Tādā gadījumā, ja karaļa piešķirtās atzīnības zīme tās saņēmējam kļūst par goda zīmi, ja gan dižciltīgais, gan arī kāds pazemīgāks pretendents uz karalisko labvēlību jūtas kā parādnieks sakarā ar savu valdnieka paziņojumu, kad tas apsver domas par viņa jutīgumu pret laipnību, un viņa sniegtajiem pierādījumiem par to, ka viņš nespēj būt melīgs un nepateicīgs. Un karaļa rīcība, pakļaujot šādai skarbai pārbaudei tos cilvēkus, kas lūkojas uz viņu, gaidot izvirzīšanu un atalgojumu, atgādina piesardzīga ārsta praksi, kurš, ārstējot pacientu, nesamierinās ar nepietiekamajiem simptomiem, par kuriem liecina viņa izskats, bet pārbauda viņa pulsu, un izraksta zāles, kādas pacientam būtu jālieto, atbilstoši izpratnei, kādu ārsts šādā veidā ir guvis attiecībā uz viņa sūdzībām. Un saprātīgais cilvēks, ja viņš starp zemas izcelsmes ļaudīm atrod kādu, kam piemīt goda prāts un pateicības jūtas; vai arī, ja viņš pat starp nesaprātīgiem dzīvniekiem atrod kaut vienu, kuram instinkts ir piešķīris jutīgumu pret labu izturēšanos, un spējas atpazīt savu labdari; tad viņš centīsies ar draudzīgu izturēšanos un laipnību vedināt tos darboties savās paša interesēs, gatavojoties dienai, kad viņam var rasties nepieciešamība izmantot to pakalpojumus. Un tādēļ mēs dažkārt redzam, ka cilvēkam ar neapstrīdamu labā izpratni aiz neuzticības pret saviem līdzcivīkiem nākas izmantot piesardzības pasākumus pret tiem, ar kuriem viņš biedrojas; kaut tajā pašā laikā viņš nebaidās ietīt zebieksti savā apmetnī, vai paņemt putnu un nolikt to sev uz rokas; jo nav saprātīgi nicināt ne cilvēku, ne zvēru, ne mazu, ne lielu, neizvērtējot vispirms to lietderību, kas ir pareizais nosacījums, ko nāktos ievērot attieksmē pret viņiem. Un šī ir dzīves gudrība, kas senos laikos bieži ir skanējusi no gudro cilvēku mutes, un tā ir ietverta sekojošā fabulā.

Kādi cilvēki bija izrakuši dziļu bedri, un tajā iekrita zeltkalis, čūska, pērtiķis un tīģeris. Garāmejošs ceļinieks, apstājies virs bedres un redzot cilvēku un viņa bēdubrāļus, sacīja sev:

- Es nevaru veikt nekādu citu darbu, kas stiprāk runās man par labu un aizstāvēs mani nākamajā dzīvē, kā glābjot šo cilvēku no viņu aplenkusajiem ienaidniekiem.

Tā nu viņš paņēma virvi un nolaida to bedrē; bet pērtiķis, pateicoties savai veiklībai un izveicībai, pats pirmais pieķērās pie tās un izrāpās ārā; tad viņš otro reizi nolaida virvi lejā, un čūska aptinās ap to un izkļuva ārā; tad nolaida arī trešoreiz, un tīģeris tai pieķērās, un viņš to uzvilka augšā. Tad trīs zvēri pateicās viņam par viņu atbrīvošanai sniegto palīdzību, bet lūdza, lai viņš neatbrīvojot zeltkali, bilzdami:

- Vīrieši kopumā un it īpaši šī konkrētā persona nav spējīga uz pateicības jūtām.

Un pērtiķis viņam sacīja:

- Es dzīvoju kalnā pie pilsētas, kas saucas Navadarkta.

Tīģeris teica:

- Es dzīvoju mežā, kas atrodas netālu no šīs pilsētas.

Un čūska teica:

- Es dzīvoju šīs pilsētas sienās, un, ja tu jebkurā laikā nonāc mūsu tuvumā, un tev ir nepieciešams izmantot mūsu pakalpojumus, tad pasauc mūs, un mēs nāksim un atlīdzināsim tev par mums parādīto laipnību.

Tomēr ceļinieks neieklausījās dzīvnieku teiktajos vārdos par vīrieša neuzticību, bet vēlreiz nolaida lejā virvi, un izglāba zeltkali, kurš pateicās ceļiniekam par to, ko viņš bija darījis, un sacīja:

- Ja kādreiz tu nonāc Navadarktā, apjautājies, kā atrast manu māju. Es esmu zeltkalis, un būšu priecīgs, ja es jebkādā iespējamā veidā varēšu tev pateikties par man sniegto palīdzību.

Tad zeltkalis atgriezās pilsētā, un ceļinieks turpināja savu ceļojumu. Pēc kāda laika ceļiniekam radās iespēja doties uz Navadarktu, un kad viņš tur staigāja, pērtiķis satika viņu un sveicināja, skūpstīja viņam kājas, un atvainojās par pērtiķu nespēju izdarīt iespējami daudz drauga labā, bet lūdza viņu apsēsties un pagaidīt, līdz pats atgriezīsies. Tad pērtiķis aizgāja un drīz bija atpakaļ, atnesdams dažus izmeklētus augļus, kurus viņš nolika ceļinieka priekšā. Tas, paēdis tik daudz, cik vien viņš gribēja, turpināja savu ceļojumu. Un, kad ceļinieks tuvojās pilsētas vārtiem, pie viņa pienāca tīģeris un nometies pazemīgā pozā viņa priekšā, sacīja:

- Pagaidi kādu brīdi, un es drīz atgriezīšos.

Tad tīģeris aizgāja un iekļuva pilsētā pāri vienai no tās sienām, nogalināja ķēniņa meitu un norāva viņas rotaslietas. Tīģeris atnesa tās ceļiniekam, tomēr nestāstīdams viņam, kādā veidā bija pie tām ticis.

Nu ceļinieks sacīja sev:

- Šie zvēri mani ir ļoti dāsni apbalvojuši, un tagad es vēlētos redzēt, ko darīs zeltkalis; ja viņš dzīvo nabadzībā, un viņam nav iespējas, kā parādīt savu pateicību, viņš var vismaz pārdot šīs rotaslietas par to nominālvērtību, kura viņam, protams, ir labi zināma, un par tām saņemto naudas summu dalīt ar mani uz pusēm.

Tad viņš aizgāja pie zeltkaļa, kurš, to ieraudzījis, pateicās viņam un aicināja viņu ieiet savā namā. Ieraudzījis rotaslietas, viņš tūlīt tās atpazīna - tieši tādas zeltkalis bija izgatavojis ķēniņa meitai. Pēc tam zeltkalis teica ceļiniekam, ka viņam mājā nav pietiekami laba ēdiena, ko viņam piedāvāt, bet, ja ceļinieks nedaudz pagaidītu, viņš sagādātu tam kādu ēdamo. Tad viņš izgāja ārā un sacīja sev:

- Šeit ir iespēja, ko nedrīkst palaist garām. Es došos pie ķēniņa un izstāstīšu viņam par atklājumu, ko esmu izdarījis, un viņš, bez šaubām, atzīs manu centību un mani apbalvos.

Tad viņš devās uz karaļa pils priekštelpu, un pieteica sevi ar sekojoša satura paziņojumu:

- Cilvēks, kurš ir nogalinājis jūsu majestātes meitu un nozadzis viņas rotaslietas, šobrīd atrodas manā mājā.

Tad ķēniņš lika ceļnieku atvest, un, tiklīdz viņš redzēja tam rokās esošās rotaslietas, nekavējoties lika viņu spīdzināt uz moku rata, pēc tam vadāt caur pilsētu un galu galā nonāvēt. Kamēr sodu gatavojās izpildīt, ceļnieks sāka raudāt un sauca skaļā balsī:

- Ja es būtu ņēmis vērā padomus, kurus pērtiķis, čūska un tīģeris man deva par šī cilvēka nepateicību, es būtu varējis izvairīties no šādas nelaimes.

Kamēr viņš atkārtoja tos pašus vārdus vairākas reizes, čūska sadzirdēja viņa sacīto, un izlīda no savas alas cauruma un atpazina savu labdari. Čūska bija tik satraukta par situāciju, kurā viņš bija nonācis, ka nekavējoties ņēmās domāt par kādu paņēmieni, kā viņu atbrīvot. Tā aizrāpoja un iedzēla karaļa dēlam. Nu ķēniņš ataicināja savas karaļvalsts gudriniekus un zintniekus, kas centās savaldīt kodumu ar saviem buramvārdiem un burvju mākslām, bet tas viss bija veltīgi.

Izrādās, ka čūskai bija māsa, kura bija no džinu cilts; tā nu čūska aizgāja pie viņas un izstāstīja tai par ceļnieka labestību, kā arī par viņu piemeklējušo nelaimi. Māsai arī palika ceļnieka žēl, un tā devās pie ķēniņa dēla, un, padarījusi sevi neredzamu, sacīja viņam, ka viņš neatlabs, kamēr vien cilvēks, kas bija tik nepamatoti sodīts, nenoskaitīs burvju vārdus viņa atvaseļošanai. Tad čūska devās uz cietumu pie ieslodzītā ceļnieka un pārmeta viņam, kādēļ tas nav ņēmis vērā viņas sniegto padomu par zeltkalli. Čūska iedeva viņam lapas, kuras, kā viņa izstāstīja, varot kalpot kā pretlīdzeklis pret viņas pašas indi, un lūdza viņu, kad viņu aicinās izārstēt ķēniņa dēla gūto kodumu, likt jaunajam princim dzert lapu novārījumu, kas varētu viņu izārstēt. Ja karalis uzdotu jautājumus par viņa stāvokli, viņam vajadzētu godīgi izstāstīt visu par sevi, un ja debesis būs žēlīgas, viņš šādā veidā varētu izglābties.

Nu karaļa dēls pastāstīja savam tēvam, ka viņš dzirdēja kādu runājam, kurš esot teicis, ka viņš neatlabs tik ilgi, kamēr cilvēks, kurš ticis netaisnīgi ieslodzīts cietumā, ar buramvārdiem neizārstēs čūskas dzēlienu. To dzirdējis, karalis pavēlēja atvest ceļnieku, un izteica lūgumu izārstēt savu dēlu. Ceļotājs atbildēja, ka buramvārdi te neko nelīdzēs, bet, ja dēls izdzers šo lapu novārījumu, viņš ar debesu palīdzību tiks izārstēts. Tad viņš lika karaļa dēlam to dzert, un bērns atlaba, savam tēvam par lielu prieku un gandarījumu. Tad karalis vēlējās, lai ceļnieks pastāsta kaut ko par sevi, un tas arī pavēstīja savu bēdu stāstu.

Tad ķēniņš viņam pateicās, un sniedza tam krietnu dāvanu, un pavēlēja, ka zeltkalim būs jāmirst viņa vietā. Un šis sods tika izpildīts - kā taisnīgs sods par viņa sniegto viltus liecību, un par ļaunumu, ar ko viņš atmaksāja par ceļnieka labo rīcību.

Bidpajs turpināja: - Tādējādi zeltkaļa nepateicībā pret ceļinieku, bet no otras puses, arī zvēru pateicībā pret savu labdari, kad ar viena dzīvnieka sniegto palīdzību viņš izglābās no draudošajām briesmām, ir ietverta lietderīga pamācība tiem, kuri ieklausās padomos, un tā dos vielu pārdomām piesardzīgam cilvēkam, kurš, gan piesardzības, gan materiālu interešu vadīts, no šī piemēra mācīsies izvēlēties par sava dāsnuma un labvēlības objektiem tikai tādus ļaudis,

kam piemīt godprātība un goda jūtas, neatkarīgi no tā, kādā amatā vai dzīves situācijā viņš tos sastaptu.

Scenārijs

Šo stāstu izstāsta persona - stāstītājs, kurš pēc tam lūgs bērniem iztēloties dažas ainas un uzzīmēt tās, izmantojot savu iztēli.

Dalībnieki Stāstītājs un viens koordinators

1. aktivitāte

Stāstītājs lasa stāstu, vienlaikus parādot dažus stāsta attēlus un ilustrācijas un akcentējot dažus stāsta jēdzienus - koncepcijas (pašas svarīgākās) un tajā paustās idejas. Tad visa grupa diskutē par šiem jēdzieniem.

Koordinators izskaidro stāsta jēdzienus un lūdz bērnus no šiem jēdzieniem izveidot jaunu stāstu un apspriest tos pāros un pēc tam grupās. Jēdzieni, kurus var analizēt: pateicība/nepateicība, pazemība/augstprātība, integritāte, egoisms, taisnīgums, impulsivitāte, lētticība, naivums utt.

2. aktivitāte

- a) Koordinators uzdod bērniem dažus jautājumus pašrefleksijai saistībā ar stāstu.
 - Kā jūs raksturotu ceļinieku?
 - Kā jūs raksturotu pērtiķi, čūsku un tīģeri?
 - Kā jūs raksturotu zeltkali? Kā jūs raksturotu karali un viņa dēlu?
 - Kāpēc ceļiniekam nākas ciest, kaut arī viņš ir paveicis vairākus labus darbus?
 - Kāpēc karalis maina savas domas?
 - Kāda ir zeltkaļa loma?
- b) Koordinators uzdod dažus jautājumus, kas saistīti ar stāsta izraisītajām emocijām.
 - Ko jūs izjūtat, domājot par ceļinieku, kad viņš palīdzēja zeltkalim?
 - Ko jūs izjūtat, domājot par zeltkaļa nepateicību?
 - Kā jūs jūtaties stāsta beigās? Vai jūs uzskatāt, ka beigas ir gluži taisnīgas?

3. aktivitāte

Bērni tiek aicināti izveidot dažus attēlus no stāsta un pastāstīt, kā viņi to saprot, paust emocijas un idejas, kas viņiem ir vissvarīgākās. No šiem jaunajiem attēliem-zīmējumiem izveidojiet nelielu attēlu grāmatu.

4. aktivitāte

Bērnus aicina izvēlēties stāsta personāžu lomas un piedalīties dažādu stāsta sižetu dramatizētā pasniegšanā, veidojot improvizācijas.

Visi bērni tiek aicināti piedalīties šajā prezentācijā. Tad viņiem vajadzētu pārrunāt šo pieredzi pāros un grupās. Viena grupa uzrakstīs scenāriju, viens bērns būs režisors, pēc tam aktieri un viena grupa var strādāt ar butaforijām, kostīmiem utt.

5. aktivitāte

Šajā aktivitātē bērni uzsver un noformulē galvenās stāsta problēmas. Koordinators mērķis ir panākt, lai dažādās aktivitātes, kas saistītas ar radošu līdzdalību, izceļ skolēna kritisko attieksmi pret problēmu un tās argumentāciju. Precīzāk, koordinatori, izmantojot uz problēmas risinājumu virzītu pieeju, sniedz piemēru par stāsta problēmu un lūdz bērniem strādāt pāros vai nelielās grupās, ar mērķi:

- atklāt problēmu šajā stāstā;
- analizēt, kādas ir galveno personāžu pozitīvās un negatīvās darbības;
- piedāvāt veidus, kā uztvert un atrisināt problēmu.

Proti, koordinatori var atklāt zeltkaļa nepateicības problēmu, pērtiķa, čūskas un tīģera pateicības izpausmi. Turklāt viņi var diskutēt par karaļa taisnīgo rīcību.